

Ryszard Rumianek

"Theology of the Prophetic Books : the Death and Resurrection of Israel", Donald E. Gowan, Louisville 1998 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 38/2, 225-227

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Donald E. Gowan, *Theology of the Prophetic Books, The Death and Resurrection of Israel*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1998, ss. 250.

W ramach teologii ksiąg prorockich autor zajmuje się problemem śmierci i zmartwychwstania Izraela. Książka składa się z wykazu skrótów, tablicy chronologicznej, rozdziału wstępnego (s. 1-23), części pierwszej (s. 24-143), części drugiej (s. 144-200), przypisów (s. 201-234), indeksu Pisma Św. i innych starożytnych pism (s. 235-244) oraz indeksu nazwisk i tematów (s. 245-250).

Umieszczenie tabeli chronologicznej na samym początku książki jest dużą pomocą dla czytelnika. Tabela zawiera dwa okresy: asyryjski i babiloński wraz z perskim. Umiejscowieni są królowie izraelscy, judzcy, asyryjscy, babilońscy i perscy. W historię wpleceni są poszczególni prorocy, od Amosa do Deutero-Izajasza. To zaczepienie proroków w historię ułatwia zrozumienie i pogłębienie ich orędzia. Adresatami słów proroków byli przecież ludzie ich czasów i otoczenia.

W rozdziale wstępnym przedstawieni zostali prorocy jako teologowie. Najpierw autor omawia biblijne tło słowa prorok i zjawisko profetyzmu. Następnie ukazuje drogi czytania ksiąg prorockich. Nie można ich czytać jak przepowiedni Nostradamusa, ale w kontekście wybrania i wiary, przymierza i życia. Prorokom jako wysłannikom Boga zależało przede wszystkim na zbawieniu całej wspólnoty. Na tym polega unikalność ksiąg prorockich. W interpretacji teologicznej trzeba uwzględnić trzy kluczowe momenty: upadek Samarii w 722 r. przed Chr., upadek Jerozolimy w 587 r. przed Chr. i dekret Cyrusa w 538 r. przed Chr.

Pierwsza część jest zatytułowana: śmierć – 722 i 587 r. przed Chr. Chodzi tu o upadek Samarii i Jerozolimy. Autor używa tutaj mocnego słowa na określenie upadku Izraela i Judy, a mianowicie śmierć. W tej części są dwa rozdziały. Pierwszy z nich dotyczy ósmego wieku przed Chr. i omawia niewolę asyryjską oraz upadek Izraela. W rozdziale tym zostali przedstawieni czterej prorocy: Amos, Ozeasz, Micheasz i Izajasz (1-39). Prorok Amos poddawał surowej krytyce kult oraz nadużycia społeczne w Izraelu. Był głosicielem sprawiedliwości i upominał się o ubogich. Piętnował też postawę religijną, która bazowała na pewności zbawienia wynikającej z wyboru przez Pana Boga. Amos zapowiadał również nadejście „dnia Jahwe”, który będzie dniem kary i sądu dla Izraela (Am 5,18-20). Z pogromu ocaleje jednak „reszta”, która stanie się zaczątkiem odnowy. Ozeasz przedstawia obraz małżeństwa, który bardzo trafnie

określa stosunek Pana Boga do swego narodu. Podobnie jak w małżeństwie żydowskim mąż mógł wypędzić niewierną żonę i zerwać małżeństwo, tak samo i Bóg może zerwać więzy z narodem wybranym. Dlatego też za wszystkie niewierności muszą przyjść nowe kary. Prorok Ozeasz jako głosiciel miłości bardzo dobitnie przedstawia dramat miłości: Bóg – człowiek (Oz 13,7-9). Micheasz piętnował w mocnych słowach nadużycia. Występował zarówno przeciw bogaczom (Mi 2,1-5), jak i kapłanom oraz fałszywym prorokom (Mi 3,5-8; 5,9-13). Za te wszystkie grzechy musi przyjść niewola, a co za tym idzie upadek, poniżenie i w konsekwencji śmierć. Księga Izajasza (1-39) ma wielkie znaczenie dla poznania stosunków religijno – moralnych w ósmym wieku w Judzie. Prorok występował przeciw zamierzonej przez Achaza polityce zupełnego podporządkowania się Asyrii, ale również był przeciwny przystąpieniu do koalicji antyasyrjskiej (Iz 7,1-8). Achaz jednak nie usłuchał Izajasza i podporządkował się Asyrii. Prorok Izajasz w swych prorocत्वach wybiega jednak w dalszą przyszłość zbawczą (Iz 7,14). Po odbyciu kary nastąpi odrodzenie za sprawą Mesjasza z rodu Dawida.

Drugi rozdział pierwszej części dotyczy późnego siódmego i wczesnego szóstego wieku. Omawia on niewolę babilońską i upadek Judy. W rozdziale tym zostali przedstawieni następujący prorocy: Sofoniasz, Nahum, Habakuk, Jeremiasz, Abdiasz, Ezechiel i Jonasz. Prorok Sofoniasz jest rzecznikiem sprawiedliwości Bożej, która przejawia się w powszechnym sądzie nad światem. Zapowiada on nadejście dnia Jahwe i opisuje wizję karzącego sądu (So 1,2-2,3). W swej zasadniczej treści prorocत्व to odpowiada Amosowi i Izajaszowi. Nahum zapowiada upadek Niniwy, stolicy państwa asyryjskiego (Na 1,9-14). Prorok bardzo ostro piętnuje butę i zaborczość tego państwa. W zburzeniu miasta widać wyraźnie przede wszystkim karę Bożą za pogwałcenie porządku moralnego. Prorok Habakuk próbuje rozwiązać problem sprawiedliwych rządów Boga z powszechnie triumfującym złem. Podobnie jak Nahum dopatrywał się głębszego znaczenia wydarzeń swoich czasów. W księdze tej zarysowana jest teologia dziejów całej ludzkości. Habakuk wyraża niezachwianą ufność w Boga (Ha 2,4). Jeremiasz jest jednym z najtragiczniejszych proroków. Cierpiał bowiem razem z narodem, gorzko przeżywał jego upadek, a nade wszystko przeżywał pozorną bezskuteczność swej misji i był świadkiem strasznego wypełnienia się swoich zapowiedzi (Jr 27). Prorok Abdiasz przekazuje groźby przeciwko Edomowi, tradycyjnemu wrogowi Izraela. Groźby te mogą odnosić się do czasów zburzenia Jerozolimy w 587 r. przed Chr., gdyż Edomici razem z Babilończykami zdobywali i plądrowali Jerozolimę. Wydaje się jednak, że czas powstania księgi jest późniejszy. Dlatego trochę dziwi umieszczenie proroka Abdiasza między Jeremiaszem a Ezechielem. Prorok Ezechiel jest rzecznikiem Pana Boga i Jego sprawiedliwości, a także nieugiętym protagonistą prawa Bożego. Znamionuje go rys bezwarunkowości i nieugiętości. Jest zwiastunem teologii radykalności. Jednocześnie jest wielkim pocieszycielem pokonanego narodu w czasach

niewoli babilońskiej (Ez 37,1-14). Księga Jonasza ma charakter wyraźnie dydaktyczny i pozostaje pod wpływem tradycji mądrościowych. Dlatego też większość egzegetów datuje tę Księgę na III w. przed Chr. Nie ma podstaw, aby ją umieszczać w VI w. przed Chr., tak jak to uczynił autor omawianej pracy.

Druga część książki jest zatytułowana zmartwychwstanie i dotyczy odrodzenia narodu po edykcie króla perskiego Cyrusa w 538 r. przed Chr. Cześć ta składa się także z dwóch rozdziałów. W pierwszym z nich zostali omówieni następujący prorocy: Izajasz (40-55), Aggeusz i Zachariasz, Izajasz (56-66), Malachiasz i Joel. Izajasz (40-55) przedstawia postać sługi Jahwe i jego rolę (Iz 42,1-7; 49,1-6; 50,4-11; 52,13-53,12). Jest to mistyczna postać, która ma do spełnienia misję specjalną i uniwersalną. Prorocy Aggeusz i Zachariasz bardzo ściśle są złączeni z okresem powrotu i odnowy. Ich wystąpienia są określone chronologicznie i wskazują na 520 r. przed Chr. Izajasz (56-66) ma strukturę skomplikowaną. Niektóre fragmenty powstały prawdopodobnie w III w. przed Chr. Dlatego też umieszczenie tej księgi w tym przedziale czasowym jest także problematyczne. Malachiasz podtrzymuje atmosferę bliskiego i ostatecznego obrachunku Pana Boga z wrogami i grzesznymi członkami narodu wybranego. Joel jest prorokiem sądu Jahwe w wymiarach ogólnoswiatowych. Czas powstania tej księgi jest także późniejszy – pierwsza połowa IV w. przed Chr.

W drugim rozdziale drugiej części autor omawia kontynuację wpływu prorokowania Starego Testamentu. Rozkwit ruchu prorockiego przypada na lata monarchii izraelskiej i judzkiej. Nie ustaje także wraz z upadkiem monarchii. Co więcej, odgrywa znaczną rolę w latach odnowienia po niewoli babilońskiej. Charyzmat prorocki zanika w okresie perskim, ustępując miejsca tendencjom apokaliptycznym.

Z teologii omawianych ksiąg wynika wyraźnie, że prorocy widzieli we wszystkim zawsze Pana Boga jako przychodzącego i działającego. Chodzi tu o dostrzeżenie nieustannej obecności Boga w ówczesnych dziejach własnego narodu. Po prostu prorocy widzieli wszystko od strony Boga i byli przeświadczeni, że to właśnie Bóg tak widzi, a nie inaczej. Ponadto prorocy wyraźnie nauczali, że trzeba się opierać wyłącznie na Panu Bogu. Nauczanie prorockie szło zawsze po linii prawdy, nawet gdy ona była trudna i ryzykowna. Myślę, że autorowi omawianej książki udało się to wykazać w sposób bardzo wymowny i przejrzysty. Bardzo trafnie autor bazuje na trzech kluczowych wydarzeniach w historii narodu wybranego: upadek Samarii, upadek Jerozolimy i dekret Cyrusa. Na kanwie tych ważnych wydarzeń kreśli temat śmierci i zmartwychwstania. W ten sposób znajduje symboliczne przesłanie, które jest wciąż aktualne. Jednocześnie zawiera się tu zachęta do podejmowania wysiłków, aby zrozumieć sens życia i śmierci. Lektura tej książki, mimo pewnych nieścisłości chronologicznych, może nam w tym pomóc.

Ks. Ryszard Rumianek